

Hľadanie identity ECAV na Slovensku vo vzťahu k transrodovým ľuďom¹

Lubomír Batka

Abstract: The Search for ECAV Identity in Slovakia in Relation to Transgender People

In the Evangelical Church of the Augsburg Confession in Slovakia (ECAV), the initially emotional rejection of transgenderism has been transformed into theological rationalization without dialogue with experts and transgender people. The term “gender ideology” is used imprecisely, serves to reject liberal attitudes towards LGBTQ+ rights, and is based on conservative theological beliefs without a deeper analysis of gender studies. ECAV perceives gender ideology as a construction denying biological differences and refers to a superficial critique of radical feminism and transgenderism. ECAV’s position presents a conservative theological view that considers transidentity sinful and prohibits transgender people from spiritual service, thereby creating discriminatory conditions. It relies on a “theocentric” interpretation of the Bible and tradition, ignores scientific knowledge about gender identity, and binds the conscience of Evangelicals to strict adherence to sexual moral standards. It emphasizes a binary understanding of gender and the order of creation, linking transgenderism to original sin without offering real pastoral or social support. This stance legitimizes the stigmatization of transgender people and raises the question of whether it truly reflects an evangelical identity or is rather a tool for controlling the conscience and privacy of believers.

Keywords: Evangelical Lutheran Church in Slovakia (ECAV); transgender; identity; discrimination; stigmatization

DOI: 10.14712/27880796.2025.4

Úvod

V predhovore k svojej priekopníckej knihe *The Transsexual Phenomenon*, vydanéj v roku 1966, americký endokrinológ a sexuológ Harry Benjamin upozornil na rozdiely medzi transsexualizmom a transvestizmom, a predložil klinické pozorovania potvrdzujúce rozdiel medzi pohlavím a rodom. S ohľadom na životný príbeh transrodovej ženy Christine Jorgenson, ako aj reakcie, ktoré jej tranzícia vyvolala, nadčasovo poznamenal: „Konzervativizmus a opatrnosť sú najchválhodnejšie vlastnosti pri riadení pokroku vedy

1 Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-23-0252: Sebaurčenie intersex, transrodových a nebinárných osôb.

vo všeobecnosti, a zvlášť pri medicíne. Ale keď sa konzervativizmus stane nemenným a strnulým, a keď sa opatrnosť rozpadne iba na osobný záujem, stávajú sa negatívnymi silami, spomaľujú, blokujú a bránia pokroku, a nie sú ani na prospech vedy, ani na prospech pacienta. Preto patrí viac moci tým odvážnym a skutočným vedcom, chirurgom a lekárom, ktorí sa nechávajú viesť výlučne záujmom pacienta a vlastným svedomím.“² Benjamin bol konfrontovaný s kritikou a odmietaním, ktoré sa najprv prejavovali silným emocionálnym zafarbením, neskôr sa transformovali do pokusov racionalizovať odmietanie sebaurčenia transrodových ľudí. Na základe svojej dlhoročnej skúsenosti Benjamin konštatoval: „Avšak sily prírody nepoznajú nič z tohto tabu a fakty zostanú faktami.“³ Za jeden z kľúčových predpokladov pre argumentáciu v tomto článku považujeme, že rodový nesúlad je „výrazný a pretrvávajúci nesúlad medzi prežívaným pohlavím jednotlivca a priradeným pohlavím, ktorý často vedie k túžbe ‚tranzície‘, aby mohol žiť a byť akceptovaný ako osoba prežívaného pohlavia“,⁴ a teda nejde o pocit, voľbu, rozhodnutie, neistotu či sociálny konštrukt.

Benjaminovo pozorovanie si dovoľím prevziať a preniesť na postoje Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku (ECAV). Pred dekadou sa hlavné argumenty proti LGBTIQ+ ľuďom orientovali predovšetkým na otázku homosexuality. No v posledných rokoch sa pozornosť preniesla na fenomén transrodovosti. Po počiatkových emocionálnych prejavoch odporu a hnusu sa čoraz viac objavujú pokusy racionalizovať svoje odmietavé postoje a predložiť teologické a morálne argumenty, ktoré majú zdôvodniť oprávnenie odmietať sebaurčenie transrodových ľudí. Toto hľadanie vlastnej identity v ECAV je poznačené absenciou komunikácie s odborníkmi z klinickej praxe, ako aj s transrodovými ľuďmi. Opodstatneným sa javí pozorovanie, že v ECAV prevažuje záujem o teologické premisy nad záujmom o životné situácie evanjelických kresťanov a kresťaniek.

V tomto článku predkladáme analýzu hlavných argumentov vo vzťahu k transrodovým ľuďom, ktoré sa v prezentujú v ECAV ako biblické a vieroučne záväzné normy. Cieľom je ponúknuť zamyslenie nad fenoménom transrodovosti v priestore evanjelickej teológie a ponúknuť alternatívne pohľady na možné postoje evanjelikov k transrodovým ľuďom. Cieľom článku je taktiež

2 Harry Benjamin, *The Transsexual Phenomenon*, New York: The Julian Press, 1966, 4.

3 Benjamin, *The Transsexual Phenomenon*, 5.

4 WHO, MKCH-11 [online], [cit. 20. 2. 2025], dostupné z: <https://icd.who.int/browse/2025-01/mms/en#90875286>.

vzniesť morálnu námietku proti patologizácii a stigmatizácii transrodových ľudí v evanjelickej cirkvi.

Odmietanie „rodovej ideológie“

V prostredí ECAV na Slovensku sa téma transrodovosti preberá v kontexte vymedzovania sa voči „rodovej ideológii“, avšak bez bližšieho významového určenia pojmu „ideológia“ v spojení s rodovými štúdiami alebo pri presadzovaní sebaurčenia transrodových ľudí. Odmietanie „rodovej ideológie“ nie je založené na analýze rodových štúdií,⁵ rovnako ani na lekárskech štandardoch, ktoré používajú pojmy „rodový nesúlad“ alebo „rodová dysfória“.⁶ V prostredí evanjelickej teológie na Slovensku doposiaľ nevznikla práca, ktorá by sa zaoberala postštrukturalistickou, postmodernistickou filozofiou či neomarxizmom Herberta Marcuseho, čím deklarované vymedzovanie sa voči „sociálnemu konštraktu“, „progresivizmu“, „woke kultúre“, „genderizmu“ zostáva argumentačne nepodložené.

Z *Pastorálneho stanoviska k témam súvisiacim so sexuálnou etikou*,⁷ vydanom Zborom biskupov ECAV (Ivan Elko, Ján Hroboň, Peter Mihoč) v júni 2020, sa dá usúdiť, že pod ideológiou sa myslí skôr presadzovanie liberálnych postojov k LGBTIQ+ ľuďom v spoločenskej a právnej oblasti než konkrétna filozofická teória. Biskupi za „ideologizáciu“ považovali otvorené dožadovanie sa zrovnoprávnenia homosexuálnych zväzkov pred zákonom, či právo adoptovať si dieťa. Podľa argumentácie v bode 3 *Pastorálneho stanoviska* by takéto pretláčanie spoločenských zmien viedlo k väčšiemu preferovaniu tejto menšiny oproti iným menšinám, keďže by sa sexuálna orientácia stala

5 Rodovým štúdiám sa vo svojej dizertácii a v niekoľkých článkoch venovala evanjelická teologička Adriána Biela. V dokumentoch ECAV jej práce nenachádzajú odozvu.

6 Pozri Slovenská psychiatrická spoločnosť, Štandardný postup pre diagnostiku a komplexný manažment zdravotnej starostlivosti o dospelú osobu s transsexualizmom (F64.0) [online], [cit. 20. 2. 2025], dostupné z: <https://www.psychiatry.sk/cms/File/2024/Stanoviska/Standardny%20postup%20pre%20diagnost%20iku%20a%20komplexny%20manažment%20zdravotnej%20starostlivosti%20o%20dospelu%20osobu%20s%20transsexualizmom.pdf>.

7 Zbor biskupov ECAV na Slovensku [online], [cit. 20. 2. 2025], dostupné z: <https://www.ecav.sk/aktuality/oznamy/pastoralne-stanovisko-k-temam-suvisiacim-so-sexualnou-etikou>. Je možné argumentovať, že verejné vyhrážky a osobné útoky v oficiálnych textoch Zboru biskupov vyznievajú neeticky, nehovoriac o tom, že v spojení s fundamentalistickou hermeneutikou je takýto prístup neprijateľný.

základom väčších práv, ako majú napr. osoby s telesným postihnutím.⁸ Ideologizácia sexuality znamená, že je využívaná ako zdroj „nátlaku a politického lobizmu“ na vytvorenie „bezprecedentných legislatívnych úprav“ (bod 4). Biskupi uviedli príklad ideologického vplyvu na cirkev v dobe socialistického režimu cez tzv. „progresívnych“ (pokrokových) teológov. Označenie liberálnej pozície ako „progresívneho kresťanstva“ je implicitným potvrdením, že zasadzovanie sa o práva osôb s rovnakou sexuálnou orientáciou je „servilným pritakávaním“ proticirkevnej ideológii a rozvracaním cirkvi (bod 6). Keďže Zbor biskupov považuje „práva homosexuálne orientovaných ľudí [...] v našom štáte za dostatočne chránené“ (bod 14) – pravdepodobne sa tu myslia úpravy týkajúce sa zákazu diskriminácie na základe „sexuálnej orientácie“ –, jedinou možnou podporou ECAV pre ľudí s rovnakou sexuálnou orientáciou je, „aby homosexualitu praktizujúci človek bol privedený k vedomého rozhodnutiu zanechať homosexuálnu prax, svoj život prežil v sexuálnej abstinencii a v dobrovoľnom celibáte“ (bod 13). Liberálne zmýšľajúcim farárom a farárkam odporúčajú odchod z ECAV. Uvedené *Pastorálne stanovisko* je formulované ako „odporúčanie“ pre všetkých členov ECAV.

V konzervatívnom prostredí v roku 2013 vzbudila pozornosť kniha od Gabriele Kuby *Globálna sexuálna revolúcia*, ktorá vníma ideológiu „rodovej rovnosti“ ako následok „radikálneho feminizmu“ a definuje ju ako popieranie, že „človek existuje ako muž, alebo ako žena, že táto polarita tvorí jeho identitu a je podmienkou plodenia potomstva ľudského rodu. [...] Nikdy pred tým neexistovala ideológia, ktorá chcela zničiť pohlavnú identitu muža a ženy a každú etickú normatívnosť sexuálneho správania.“⁹ Za najvýraznejšie príklady tejto „ideológie“ Kuby považuje teóriu Judith Butler a *Jogjakartské princípy* (2007), pričom neskrýva vlastné predstavy o ideálnom spoločenskom poriadku, ktorý by sa riadil ideálom mníšskej čistoty a sexuálnou náukou rímskokatolíckej cirkvi.

Odmietanie genderovej ideológie sa objavuje v dvoch vyhláseniach, ktoré prijali najvyšší predstavitelia väčšiny kresťanských cirkví na Slovensku.¹⁰ Ini-

8 Samozrejme, že tu ide o mylnú analógiu, keďže životné záujmy rôznych menšín sú odlišné. Presadzovanie napr. bezbariérového prístupu pre osoby s telesným postihnutím nie je presadzovaním „nadpráv“ menšiny, ale prejavom spoločenskej inklúzie a snahou o rovnosť príležitostí pre všetkých občanov štátu.

9 Gabriele Kuby, *Globálna sexuálna revolúcia. Strata slobody v mene slobody*, Bratislava: Lúč, 2013, 26.

10 Vyhlásenie schválili a podpísali predstavitelia Rímskokatolíckej cirkvi, Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania, Gréckokatolíckej cirkvi, Pravoslávnej cirkvi, Reformovanej

ciátorom vyhlásení bola rímskokatolícka cirkev. Prvé bolo prijaté v roku 2018 k téme manželstva, rodiny a k *Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácomu násiliu a boji proti nemu* (tzv. *Istanbulský dohovor*). Vyhlásenie bolo následne čítané v slovenských kostoloch na druhú pôstnu nedeľu (25. februára) a vyzývalo na odmietnutie *Istanbulského dohovoru*, keďže obsahuje viaceré tézy, ktoré sú považované „za prejavy genderovej ideológie“.¹¹ Predstavitelia cirkví sa obrátili na vládu Slovenskej republiky, aby stiahla podpis Slovenska pod týmto dohovorom. V novembri 2018 parlament SR *Dohovor* neschválil.

Druhé vyhlásenie bolo prijaté v roku 2019 v Badíne, na stretnutí najvyšších predstaviteľov cirkví a predsedu vlády SR Petra Pellegriniho. Vo vyhlásení sa objavuje výzva na návrat ku kresťanskej antropológii a k tradičným a duchovným hodnotám, ako aj odmietnutie genderovej ideológie, ktorá je „pseudovedeckou ‚náukou‘, podľa ktorej sa ľudská bytosť rodí ako pohlavne neutrálna. Pohlavie a rod sú v nej úplne oddelené, rod v ponímaní tejto ideológie je len kultúrnym konštruktom. Z tohto hľadiska je sexuálna identita ľudskej osoby v spoločnosti vyhlasovaná iba za kultúrny produkt, ktorý vraj nemá nijaký základ v ľudskej prirodzenosti.“¹²

Ako vyplýva z analýzy postojov kresťanských cirkví na Slovenku, publikovanej v článku Michaely Kušnierikovej, „rodová ideológia“ je v tomto prostredí poňatá široko. Zahŕňa rovnakosť pohlaví, popieranie rozdielov medzi mužmi a ženami, oddeľovanie rodu od biologického pohlavia, názor, že človek sa rodí ako pohlavne neutrálna bytosť, presadzovanie subjektivity, pocitov zo strany transrodových ľudí, rodovú fluiditu alebo aj slobodu vyberať si rôzne vzťahy

kresťanskej cirkvi, Cirkvi bratskej, Evanjelickej cirkvi metodistickej, Bratskej jednoty baptistov, Starokatolíckej cirkvi, Apoštolskej cirkvi na Slovensku a Cirkvi adventistov siedmeho dňa.

11 Tlačová kancelária KBS [online], [cit. 20. 2. 2025], dostupné z: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20180224004>.

12 Tlačová kancelária KBS [online], [cit. 20. 2. 2025], dostupné z: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20190304018>. V pozadí stojí dokument Kongregácie pre katolícku výchovu: *Ako muža a ženu ich stvoril. Na cestu dialógu ohľadom otázky gender teórie vo výchove* (dostupné z: <https://www.kbs.sk/pdf/VAT/VATTeorGenderVoVychove2019.pdf>). Podľa Batku dokument „ukazuje, ako esencionalistický prístup zápasí s postštrukturalistickou filozofiou a queer teóriou a k fenoménu transrodovosti nepristupuje na základe *evidence based medicine*.“ Lubomír Batka, *Rodový nesúlad medzi sociálnym konštruktom a esencionalizmom*, *Hlas teológie a filozofie* 14 (2002/1), 8 [online], [cit. 20. 2. 2025], dostupné z: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/HTI_2022-I.pdf.

a identity.¹³ Podľa Lukáša Jeníka ide však o stereotypné postoje, ktoré zne-
možňujú kritické bádanie a vecnú argumentáciu: „Najtypickejšie stereotypy
o genderovej problematike, ktoré sú ako argumenty opakované v rámci celého
spektra kritických postojov, sa týkajú predovšetkým: ukotvenia genderových
konceptí vo feministickej, postštrukturalistickej či postmodernistickej filozo-
fii; previazania feministickej filozofie s marxistickými konceptmi spoločnosti;
ideologickej predpojatosti genderových teórií; zredukovania genderovej kon-
cepce na sociálny konštruktivizmus a iné podoby redukcie témy.“¹⁴ Uvedené
potvrdzuje aj pohľad Zuzany Fellegi, podľa ktorej cirkvi a konzervatívne kruhy
nediskutujú o rodovej ideológii v kontexte spoločenských vied, ale v kontexte
používania pojmu „rodová ideológia“ v mainstreamovom diskurze. V tomto
zmysle nemá termín rodovej ideológie „žiadny špecifický význam a je v pod-
state prázdny označením (empty signifier), ktoré je používané rôznymi
skupinami a s rôznym obsahom. Obecně slouží jako negativní označení pro
různé druhy progresivních politik, které ohrožují ‚tradiční rodinu‘ a stalo se
synonymem pro konspirační teorii zaměřenou na kulturní revoluci, v níž bu-
dou popřena biologická fakta o mužích a ženách a bude vytvořen postbinární
genderový svět.“¹⁵ Možno konštatovať, že aj v prostredí ECAV na Slovensku
sa doteraz stretávame s takýmto nediferencovaným a vágnym používaním
pojmu „rodová ideológia“.

V roku 2018 generálny biskup ECAV Miloš Klátik pozval prednášateľov
zameraných na kritiku *Istanbulského dohovoru* či liberálnych postojov štátu
k manželstvu na Teologickú konferenciu ECAV v Nimnici. Popri renomovanom
odborníkovi na ústavné a medzinárodné právo, prof. JUDr. Jánovi Svákovi,
DrSc., ktorý prednášal o téme vzťahu štátu a cirkvi na základe judikatúry
ESLP, dostali priestor aj rímskokatolícky aktivista, spoluorganizátor Národné-
ho pochodu za život Patrik Daniška, či legislatívna pracovníčka Konferencie
biskupov Slovenska JUDr. Jana Michaličková.

13 Michaela Kušnieriková, Teologické korene postojov kresťanských cirkví k transrodovým ľuďom, in: Lubomír Batka – Karin Raková – Matej Horvat – Renáta Kišoňová – Tamara Čipková (eds.), *Postavenie transrodových ľudí na Slovensku. Interdisciplinárne pohľady*, Bratislava: UK v Bratislave, 2022, 295–297.

14 Lukáš Jeník, Problémy s Butler – stereotypy o „gender“, *Studia Bobolanum* 30 (2019/2), 149–165, doi: 10.30439/SB.2019.2.8

15 Zuzana Fellegi, Kdo se bojí Istanbulské úmluvy, in: Kateřina Šimáčková – Barbara Havelková – Pavla Špondrová (eds.), *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020, 328.

Daniška vo svojej prednáške rozvinul hlavné argumenty proti rodovej ideológii obsiahnutej v *Istanbulskom dohovore*, v článku 2, písm. c. Kritizoval definíciu pojmu gender ako „sociálneho konštraktu“, ktorá umožňuje oddeliť biologické pohlavie od rodu. Podľa Danišku ide síce len o malú časť ustanovení (popri väčšine potrebných tém ako prevencia, stíhanie a odstránenie násilia páchaného na ženách), no toto „jedno percento“ robí celý *Dohovor* neprijateľným: „podobne ako chutné jedlo či nápoj, do ktorého zákerný zločinec zamieša pár kvapiek smrtiaceho jedu. Tým jedom, primiešaným do Istanbulského dohovoru, je gender ideológia.“¹⁶ Aj v tejto prednáške sa objavuje veľmi široké používanie pojmu ideológia: od „ideológie radikálneho feminizmu“ až po „ideológiu transgenderizmu“. Spája ich to, že operujú s pojmom gender, ktorý otvára priestor na diskusiu o právach transrodových ľudí, no okrem toho „začína ovládať kultúru, akademický svet, vlády aj súdy mnohých krajín.“¹⁷ Základný problém Daniška vidí v tom, že pohlavie a gender podľa „feministiek“ a „LGBT aktivistov“ sú „dve samostatné veci, ktoré spolu nesúvisia“, že gender je „nezávislý od pohlavia“, a tak sa „transgenderovým aktivistom“ umožňuje „zamieňať gender“ pri mužoch a ženách.¹⁸ Ide o nepresné a nediferencované hodnotenie feminizmu, ako aj fenoménu transrodovosti.¹⁹ Vo feministickej filozofii sa totiž dá pomenovať viac inter-

16 Patrik Daniška, *Istanbulský dohovor ako nástroj šírenia gender ideológie*, in: Miloš Klátik, *Cirkev a štát*, Liptovský Mikuláš: Transciscus, 2018, 71.

17 Daniška, *Istanbulský dohovor*, 84. Daniškova kritika transgenderizmu sa opiera o texty profesora P. McHugha z Johns Hopkins Medical School (o. i. *Transgenderism. A Pathogenic Meme*), ktorý podobne ako R. Blanchard transrodovosť považuje za autogynefiliu (teda o akúsi formu inverzie identity erotického cieľa), ako aj konzervatívneho politického filozofia Ryana Andersona (*When Harry Became Sally*), ktorý McHugha považuje za autoritu v oblasti transsexualizmu a používa terminológiu „rodovej ideológie“. Z Andersona vychádza napr. aj John J. Bombaro, *Konstruktivismus: Filosofický základ hnutí LGBTQ*, in: Sara Dabrowska – Klaus Detlev Schulz – Tomáš Živný (eds.), *Ve světe a pro svět*, Praha: Lutherova Společnost, 2023, 131–134. Diferencujúci odborný pohľad podáva Michal Patarák – Ivana Květenská, *Autogynofilný transsexualizmus, Sexuológia* 22 (2022/1), 6–9.

18 Daniška, *Istanbulský dohovor*, 75–78. Samozrejme by sa dalo poukázať, že okrem biologického pohlavia je možné rozlišovať rovinu chromozomálnu, hormonálnu. Nakoľko tu vznikajú variácie je aj otázka pohlavia na biologické roviny podstatne komplikovanejšia než vonkajšie pohlavné znaky. Por. Šárka Dušková – Martin Fajeta – Zdeněk Sloboda (eds.), *Trampoty s pohlavím: sociální a právní aspekty života intersex lidí*, Praha: Wolters Kluwer, 2022.

19 O feministickom pohľade na vzťah biologického pohlavia a rodu píše Lukáš Jeník: „Feministickému pohľadu je – zjednodušene povedané blízke predovšetkým východisko antiredukcionizmu jedného na druhé a vice versa, a nie konštruktivismus, ako femi-

pretácií pojmu „gender“ popri naznačenej „konštruktivistickej teórii“ Judith Butler.²⁰ Transrodoví ľudia nedospeli k rodovej dysfórii voľbou genderu ako stavu mysle oddelenej od tela. Argumenty opierajúce sa o magistérium rímskokatolíckej cirkvi presadzujú esencialistickú predstavu prirodzenosti, ktorá je daná pohlavím tela a pohlavie určuje rod.²¹ Z aristotelovsko-scholastického predpokladu jednoty tela (*causa materialis*, substanciálna konštitúcia) a duše (*causa formalis*, princíp určenia) vyplýva prirodzenosť (*causa finalis*, substanciálne určenie).²² Nie je možné, aby rod nebol nevyhnutne kauzálné determinovaný pohlavím, či ženskosť ženy nebola substanciálne určená jej ženskými pohlavnými orgánmi určenými na počatie a vynosenie života (vdaka komplementarite s mužskosťou muža, určenou jeho pohlavnými orgánmi.) Transrodový fenomén z toho uhla pohľadu musí byť nutne omylom v mysli človeka, ktorý popiera pravdu o svojom substanciálnom určení nemenne daného telesným pohlavím. Je zrejmé, že teologická antropológia magistéria nie je o nič menej partikulárna ako „konštruktivistická filozofia“ a vlastne ide v celej diskusii – povedané s Umbertom Ecom – o zápas interpretácií.²³

Hlavné argumenty proti rodovej ideológii sú, podľa Danišku, teleologicky interpretovaná hodnota rozmnožovania (biologický cieľ reprodukcie), jednota v pohlavnom splynutí muža a ženy (komplementarita), keď „dve veci sú súčasťou väčšieho celku“. Takýto pohľad by sa síce z kontextu evolučnej biológie dal interpretovať aj čisto naturalisticky ako prírodný determinizmus, no Daniška hovorí o „filozofickom vyjadrení jednoty muža a ženy“.²⁴ Ako jasný príklad neblahých vplyvov „rodovej ideológie“ slúži fenomén transrodovosti, čo je aj v prípade Danišku – pomerne stereotypne – dokreslené celým radom

nistický diskurz tretej vlny čítajú kritizujúci ideológovia.“ Lukáš Jeník, *Gender. Pokus o komplexnejšie uchopenie problematiky*, Bratislava: Dobrá kniha, 2018, 67.

- 20 Zuzana Kiczková, Problémy s rodovou identitou, in: Zuzana Kiczková – Mariana Szapuová, *Rodové štúdiá. Súčasné diskusie, problémy a perspektívy*, Bratislava: UK v Bratislave, 2011, 53–80.
- 21 Jeník, Problémy s Butler, 162.
- 22 Por. Francesca Rivetti Barbóová, *Základy filozofickej antropológie*, Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008, 61–69.
- 23 Ďakujem za kolegiálne upozornenie L. Jeníkovi, že v rámci akademických kruhov a akademickej katolíckej teológie sa rozvíja odlišná a miestami až radikálne „protestná“ diskusia, predovšetkým v nemeckom a anglofónnom prostredí. Na úrovni akademickej reflexie problému transrodovosti je argumentácia v mnohom odlišná. Viď napr. Elisabeth Sweeny Block, Christian Moral Freedom and the Transgender Person, *Journal of the Society of Christian Ethics* 41 (2021/1), 331–347, doi: 10.5840/jsce2021121054.
- 24 Daniška tým myslí jednotu v pohlavnom splynutí po vzore androgynnej bytosti, ktorá sa snaží spojiť so svojou druhou polovičkou. Daniška, Istanbulský dohovor, 73.

vypuklých „zmätkov“, ktoré „transgenderizmus“ spôsobuje. Daniškovým riešením na zamedzenie šírenia tejto „ideológie“ je odmietnutie rozlišovania pohlavia a rodu, odmietanie tranzícií pri transrodových osobách a liečenie psychického problému.

To, že ťaženie konzervatívnych ideológov proti „kríze rodovej identity“ našlo stúpcov v prostredí ECAV na Slovensku, ukazuje ostatné *Biblicko-teologické stanovisko ECAV na Slovensku k otázkam sexuality* prijaté na synode v Žiline 1. júna 2024.

Biblicko-teologické stanovisko ECAV na Slovensku k otázkam sexuality

Na úvod je vhodné všimnúť si formu *Stanoviska*, vypracovaného Vieroučným výborom ECAV a prijatého synodou ECAV 1. júna 2024.²⁵ Je napísané v 33 tézach. To by mohlo navodiť dojem, že v stopách reformátorov sú tézy predkladané na akademickú diskusiu (podobne ako Lutherova *Dišputa o odpustkoch*, *Heidelbergská dišputa* a. i.). Volanie po „angažovanosti v sociálnej spravodlivosti a pastorálnej starostlivosti“ na s. 5 by mohol evokovať, že ide naozaj o snahu zamedzovať spoločenskej diskriminácii a stigmatizácii LGBTIQ+ ľudí. No z obsahu *Stanoviska* je zrejmé, že ide o apologetický dokument, ktorý sexuálnu aktivitu zasadzuje len do manželstva muža a ženy, odmieta homosexuálne správanie, vníma transidentitu ako hriešny stav a tranzíciu ako hriešne konanie.

Tak ako pri iných teologických diskusiách o homosexualite, aj *Stanovisko* rieši ako zásadnú otázku autority Písma. Proti „módnym názorom“ a „súčasným ideologickým a kultúrnym trendom“ stavia *Stanovisko* verbálnu inšpiráciu Biblie. Litera Biblie je považovaná za autoritatívne vyjadrenie „Božieho slova“ a „pravdy“ (Úvod, s. 1). Autori *Stanoviska* si síce sú vedomí, že každý preklad je aj výklad (viď úvahy o preklade pojmu *arsenokoités* v Liste Korinským, s. 3), no sú presvedčení, že citovanie biblických veršov a výklad slov v historickom význame je jediným správnym výkladom. Predložený spôsob výkladu je podľa Vieroučného výboru „teocentrický“, nakoľko necháva znieť „Boží hlas“ oznamujúci, čo Boh od človeka chce (Úvod, s. 1). *Stanovisko* odmieta „antropocentrický“ výklad, ktorý je súčasne označovaný

²⁵ Synoda ECAV na Slovensku [online], [cit. 20. 2. 2025], dostupné z: <https://www.ecav.sk/aktuality/oznamy/stanovisko-ecav-k-otazkam-sexuality>.

ako „revizionistický“. Možno tomu rozumieť tak, že prihliadanie na súčasné poznanie človeka pri fenoméne rodovej dysfórie z pozície endokrinológie, psychiatrie, klinickej psychológie či sexuológie by bolo nežiaducou *eisexegezou*. V *Stanovisku* abscentuje zdôvodnenie, prečo je hermeneutika zameraná na zmysel textu, reflektujúca dnešné poznanie, apriori „revizionistická“. Presvedčenie o správnosti „teocentrického“ stanoviska, paradoxne, nevedie k snahe o výklad Písma s ohľadom na Krista (*was Christum treibet*), ale väčšinu citovaných textov vníma ako zákon Boží. „Teocentrický“ interpreti Biblie nepremysleli, či *Ústavou ECAV* povolený sobáš rozvedeného človeka na základe biskupského dišpenzu (Čl. 11, bod. 4) je revizionistickým čítaním Biblie, ktorý by Synoda s odkazom na trvalosť manželstva v téze 8, „posvätnosť“ manželstva v téze 7 a v Mt 19,4–6 mala zakázať. Povšimnutiahodné je, že popri fundamentalistickom odvolávaním sa na napísané „Božie slová“ sa *Stanovisko* odvoláva aj na autoritu „tradície“ (Úvod 2. časť, s. 4, záver Zhrenutia, s. 4, záver *Stanoviska*, s. 10).

Vo vzťahu k transrodovým osobám sa však „teocentrické“ čítanie Biblie mína cieľom, nakoľko sa – na rozdiel od homosexuality – v Biblii nenájdú miesta, ktoré by explicitne riešili otázku fenoménu transrodovosti. Takže popri statiach venovaných interpretácii textov týkajúcich sa homosexuality, otázku fenoménu transrodovosti môže stanovisko riešiť len implicitne. Stanovisko „teocentrický“ postoj k transrodovým ľuďom zakladá vlastne len na Gn 1,27 a Mk 10,6 („ako muža a ženu ho stvoril“).

Základným problémom dokumentu nie je ani tak zvolená hermeneutika, ale jej využitie. Cieľom autorov je podať „záväzné stanovisko“²⁶ pre oblasť sexuálnej morálky, avšak to, čo sa týka individuálneho konania človeka v oblasti sexuality, sa súčasne chápe ako vyjadrenie viery evanjelických kresťanov, teda toho, čo sa týka ich spásy. Porušenia sexuálneho morálneho kódexu v *Stanovisku* sa považuje za prestúpenie Božieho zákona a *peccata actualia* (téza 21), takže týmto dokumentom zaväzuje svedomia evanjelikov. Morálny kódex sa stal normatívnym na základe väčšinového hlasovania na synode. Cieľom *Stanoviska* je teda presvedčiť svedomie všetkých členov ECAV, že ak sa neriadia morálkou tohto *Stanoviska*, prestupujú Boží zákon, konajú hriešne a sú vinní pred Bohom. Postulát „záväznosti“ *de facto* znamená, že popri se-

26 Stanovisko, 10: „Tieto tézy sú záväzným stanoviskom ECAV na Slovensku k vieroučným a pastoračným otázkam ľudskej sexuality.“

xuálnej morálke vyjadrenej v *Stanovisku* sa stáva záväzným aj „teocentrický“ výklad Biblie, ktorý sa k tomuto katalógu hriechov dopracoval.

Problematickým je najzásadnejší zámer synody: odrieknuť možnosť „zastávať úrad v ECAV“ pre osoby trpiace rodovou dysfóriou (téma 30). Aj keď *Ústava ECAV* v čl. 8, bod 1 garantuje rovnosť práv pre členov ECAV: „Všetci členovia Evanjelickej cirkvi bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka, sociálneho a spoločenského postavenie majú rovnaké práva“,²⁷ v 30. téze *Stanoviska* sa princíp rovnosti v právach členov vo vzťahu k ordinácii za kňaza a ordinácii za diakona²⁸ zužuje len na cisrodové osoby.

Dôvodom na obmedzenie rovnosti práv transrodových ľudí je vyslovená domnienka o neschopnosti „efektívne vyučovať a viesť druhých v otázkach rodiny, ľudskej sexuality a rodovej identity v súlade s učením ECAV“ (téma 30). Táto „neschopnosť“ vyplýva zo samotného stavu rodovej dysfórie. Podľa *Stanoviska* je bezpredmetné, či transrodová osoba zachováva učenie ECAV podľa *Symbolických kníh* (por. tézu 28, ktorá dovoľuje ordináciu homosexuálnych osôb a ich pôsobenie ako cirkevných predstaviteľov a funkcionárov)²⁹ a napr. nepodstúpi tranzíciu (teda podľa tézy 21 „neprestúpila Boží zákon“ a nekonala hriechne). Takýto postoj ECAV je prinajmenšom udivujúci, nakoľko by sa analogicky dalo uvažovať, že synoda ECAV by rovnako mohla súhlasiť s prípadným „teocentrickým“ výkladom Biblie dokazujúcim neprípustnosť ordinácie žien s odkazom na to, že sú ženami, nie sú schopné „efektívne vyučovať a viesť druhých v otázkach duchovného úradu a ekleziológie“.

Pre porovnanie možno uviesť, že v rímskokatolíckej cirkvi je sviatosť kňazstva založená na pohlaví. Túto sviatosť môže podľa *Kánonu* 1024 v CIC platne prijať len pokrstený muž (podľa pohlavia). Za kňaza by nemohla byť vysvätená ani transrodová žena, ktorá by síce podľa fenotypu bola mužom (*Male to Female*), nakoľko by ju, podľa *Kánonu* 1041, vylučoval dôvod psy-

27 ECAV na Slovensku [online], [cit. 20. 2. 2025], dostupné z: https://iservispreludi.sk/subory/ECAV_Ustava.pdf. Na tento aspekt poukazuje aj *Vyjadrenie Presbyterstva Cirkevného zboru ECAV Bratislava Staré Mesto* [online], [cit. 20. 02. 2025], dostupné z: <https://www.velkykostol.sk/2024/vyjadrenie-presbyterstva-cz-bratislava-stare-mestok-biblicko-theologickemu-standovisku-ecav-k-otazkam-sexuality/>.

28 Podľa Cirkevného zákona č. 11/1994 o cirkevných predstaviteľoch, ich voľbách a o charakteristike niektorých funkcií v znení cirkevného zákona č. 2/2024, § 2, čl. 2.

29 Predpokladáme, že slovo „úrad“ v téze 30 sa vzťahuje len na úrad duchovných, avšak s ohľadom na tézu 28 by mohlo znamenať aj vylúčenie z možnosti pôsobiť ako predstavitelia a funkcionári ECAV. Takýto výklad by bol v súlade s negatívnym pohľadom *Stanoviska* na transrodové osoby.

chickej choroby alebo úmyselného zmrzačenia (v prípade tranzície spojennej s chirurgickým zákrokom).³⁰ Z 31. tézy *Stanoviska* možno dedukovať, že ECAV považuje rodovú dysfóriu za „reálny zdravotný problém“. Toto tvrdenie nie je podložené reflexiou Medzinárodnej klasifikácie chorôb v desiatom vydaní (MKCH-10), či zmien v MKCH-11. Transrodové osoby sú vylúčené z duchovného úradu v ECAV bez ohľadu na to, že „transidentita nemá nič spoločné so psychickým zdravím“³¹ a že rodový nesúlads „nie je inherentne spojený so žiadnou psychopatológiou, a teda, že rodový nesúlads nie je možné chápať ako psychickú poruchu per se“.³²

Možno konštatovať, že ECAV na Slovensku vo svojom *Stanovisku* ignoruje súčasný stav poznania a v podstate zastáva rovnakú pozíciu ako rímskokatolícka cirkev s tým, že ECAV by odmietla ordinovať ako *Male to Female* (MtF), tak aj *Female to Male* (FtM) osoby. ECAV sa na Slovensku k transrodovým osobám stavia diskriminačne, keďže porušuje princíp rovnosti garantovaný aj *Ústavou ECAV*, ako aj stigmatizujúco, keďže transidentitu vníma ako neschopnosť zvestovať evanjelium a pastorálne pôsobiť z dôvodu samotného stavu, v ktorom sa človek nachádza. V tom lepšom prípade bude transrodový človek v radoch ECAV súciteľne ľutovaný („pastoračná podpora“ a „duchovné vedenie“, tézy 30–33), v tom horšom – pri striktnom výklade *Stanoviska* a ustanovenia čl. 13, bod 3 *Ústavy ECAV* – sa môže stať, že bude z dôvodu „nemravného, [...] a pohoršujúceho života“ z ECAV vylúčený.

Je potrebné položiť si otázku, aké teologické dôvody považuje ECAV na Slovensku za relevantné na vylúčenie transrodovej osoby z výkon duchovného úradu v ECAV.

30 Deutsche Bischofskonferenz, *Codex des Kanonischen Rechts*, Kevelaer: Butzon Becker, 1983, 446.

31 Dana Šedivá, Poruchy sexuálnej identity, tranzície a retranszície v psychiatrickej praxi, in: Erik Dosedla – Andrea Erdősová et al., *Reprodukčné a sexuálne práva*, Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2023, 286. Podobne aj Udo Rauchfleisch, *Transsexualizmus – rodová dysfória – pohlavná inkongruencia – transidentita*, Bratislava: Vydavateľstvo F, 2022, 12. Transidentita je „označenie pre určitý variant vo vývine identity, ktorý nemá nič spoločné so psychickým zdravím alebo s chorobou, ale obsahuje v sebe – ako cis-identita – celé spektrum od duševného zdravia až k chorobám.“

32 Michal Patarák, Inkongruencia rodu neimplikuje žiadnu psychopatológiu. Pohľad súčasnej psychiatrie na rodový nesúlads, in: Lubomír Batka – Karin Raková – Matej Horvat – Renáta Kišonová – Tamara Čipková (eds.), *Postavenie transrodových ľudí na Slovensku. Interdisciplinárne pohľady*, Bratislava: UK v Bratislave, 2022, 8.

Teologické otázky, ktoré Stanovisko naznačuje, ale nerieši

Základ odmietavého postoja k transrodovým ľuďom *Stanovisko* implicitne odvodzuje z textov hovoriacich o stvorení človeka. Tieto texty *Stanovisko* interpretuje s ohľadom na biologické pohlavie. Na binarite muža a ženy sa jasne preukazuje nemenný „poriadok stvorenia“ a manželstva (téza 7). *Stanovisko* interpretuje na viacerých miestach manželstvo ako ustanovené v Gn 1,26–31 a potvrdené v Mt 19,3.9; a teda ako stvoriteľský poriadok. Možno predpokladať, že *Stanovisko* túto argumentáciu neodvádza z jusunaturalistickej tradície, ale skôr z náuky M. Luthera o troch stavoch, ktoré fungujú ako stvoriteľské danosti pre ľudský telesný i duchovný život. Svet je stvorený a usporiadaný Bohom, aby sa život mohol rozvíjať v poriadku a s požehnaním (*creatio continua*). Reformačná adaptácia stredovekej stavovskej spoločnosti, ktorá je usporiadaná hierarchicky, spočíva v tom, že každý človek žije od stvorenia v ustanovených stavoch, každý človek patrí do každého stavu podľa svojho povolania (vocatio). Tak napr. neplatí, že „Adam“ má vládnuť v *ecclesia* a „Evino“ miesto je len v *oeconomia*. Prvým a základným stavom od stvorenia človeka je cirkev. Ide o univerzálnu cirkev, spoločenstvo človeka s Bohom vo viere v Božie slovo. V reformačno-evanjelickom podaní stav *oeconomia* neznamená len manželstvo a rodinu, ale aj všetko, čo sa týka výchovy, vzdelania, vedy a aj hospodárenia, spôsobov obživy a práce. Tretím Bohom ustanoveným stavom je *politeia*, ktorá upravuje spoločenské vzťahy v štáte.³³

Keďže sa manželstvo nachádza vo všetkých spoločnostiach bez ohľadu na ich náboženstvo, pre reformátorov nie je prostriedkom sprostredkovania spásy. Z Lutherovho presvedčenia sú manželstvo, vrchnosť, práca a hospodárstvo v podstate „svetské“ (*weltlich Ding*), a nie „posvätné“, ako hovorí *Stanovisko* v téze 7. Tak ako spolužitie mužov a žien môže upraviť svetské právo, tak aj štátne zriadenie sa riadi svetským právom založenom na rozume, a nie na viere ľudí. Odvolávka na tri stavy môže byť za určitých okolností nevhodným argumentačným nástrojom na dosiahnutie cieľa. Vďaka učeniu o troch stavoch Luther totiž odolal pokušeniu teokratického formovania spoločnosti či spiritualizmu opúšťajúceho svet. Odvolávanie sa na stvoriteľské stavy neznamená nemožnosť uvažovať o rôznych formách spolužitia. Dokonca v zmysle

33 Lubomír Batka, Spravodlivosť a zákon v náuke reformátorov: Sloboda, poriadok a všeobecné blaho, in: Lubomír Batka – Martin Kováč – Pavel-Andrei Prihracki, *Sondy do Lutherovej exegézy Listu Rimanom a Galatanom*, Bratislava: UK v Bratislave, 2019, 148–153.

úvah Gustava Vingrena o „povolání“ (*vocatio*) v reformačnom duchu, by sa dalo povedať, že podstata evanjelickej spoločenskej teórie je na jednej strane konzervatívna (nakoľko vychádza z daností stvoreného sveta), na druhej strane je však progresívna, keďže otvára možnosti transformácie spoločenských štruktúr, ak došlo k ich pokriveniu, resp., aby došlo k ich zodpovednému formovaniu skrze všetky osoby v akomkoľvek povolání (*vocatio*).³⁴

Stanovisko odmieta interpretáciu, že rôznosť v sexuálnej orientácii je súčasťou stvorenia (téma 19). Z biologickej danosti pohlaví je následne odvodená aj téza o biologicky podmienených „úlohách a poslaní“ mužov a žien a z toho vyplývajúcej „komplementarite“ muža a ženy (témy 3 a 6). Tento výklad sa nachádza aj v dokumentoch rímskokatolíckej cirkvi.³⁵ Blízkosť *Stanoviska* k náuke magistéria potvrdzuje aj odkaz na „plodivý“ aspekt manželstva v 10. téze.³⁶

Antropológia v *Stanovisku* využíva myšlienku jednoty „tela“, „ducha“ a „duše“, resp. „mysle“ (téma 2, pravdepodobne by túto triedu autori dokladali z 1Tes 5,23–24). Toto tvrdenie k fenoménu transrodovosti viac otázok otvára, ako zodpovedá. Je na mieste otázka, či ide naozaj o „evanjelickú antropológiu“ (téma 2), no ešte viac, či takáto antropológia nedovoľuje rozlišovanie medzi pohlavím a rodom ako dvoma danými a nemennými konštantami v živote človeka. S odkazom na takúto antropologickú konštrukciu by bolo možné tvrdiť pravý opak: nesúladiu rodu s telesným pohlavím pri transrodovom človeku, a niekedy aj intersex človeku, je práveže potvrdením teologického

34 Gustaf Wingren, *Luther on Vocation*, Eugene, Oregon: Wipf and Stock, 2004, 171–183.

35 V apoštolskom liste ženám *Mulieris dignitatem* (1985) hovoril pápež Ján Pavol II. o „komplementarite“ mužskosti a ženskosti, čím sa vzťahoval na vzájomné dopĺňanie sa vo fyzickej, v psychologickej a ontologickej rovine. V rozdielnosti pohlaví a mužskej a ženskej komplementarite následne spočíva aj antropologický základ pre definíciu manželstva a podstatu rodiny. Jasne to dokladá aj publikácia *Rod – kontroverzná téma* (2013). Obsahuje príspevky z *Lexikónu nejasných a sporných výrazov o rodine, živote a etických otázkach*. Za zvlášť nebezpečné označuje „oddeľovanie rodu od biologického pohlavia, ktoré ničí osobný rozmer ľudskej bytosti a redukuje ju na jednoduchú individualitu. [...] Z filozofického pohľadu je rodová teória jadrom novej gnózy, ktorá neguje akúkoľvek spojitosť medzi transcendentálnou a čisto fyziologickou dimenziou ľudskej sexuality. Aristotelovsko-tomistická metafyzika, ako aj filozofia Karola Wojtyły dobre zdôvodňujú nevyhnutné spojenie týchto dvoch stránok.“ [Cit. 20. 2. 2025], dostupné z: <https://www.ttkbs.sk/view.php?cislocianku=20130426011>.

36 Podľa *Kánonu* 1055, par. 1 CIC 1983 je dobro manželstva trojaké: 1. dobro manželov, 2. plodenie potomstva a 3. vzdelávanie a výchova potomstva. Z toho dôvodu nie je možné manželstvo homosexuálov. Takýto zväzok odporuje pôvodnému určeniu manželstva a je objektívne nemorálny.

tvrdenia, že človek je holistickou jednotou tela a duša a kde taká jednota nie je, je intenzívne prežívaná ako neuspokojivý stav. Pravdepodobne by sa Vieročný výbor priklonil k náuke rímskokatolíckej cirkvi aj v bode, že binárne pohlavie založené na „biologickej architektúre buniek“ definuje identitu duše (téma 4, azda narážka na chromozomálne pohlavie XX pri ženách a XY pri mužoch). Ak je pre transrodové osoby ich rodová identita daná, nemenná a nie je sociálnym konštruktom, voľbou a pocitom (neistotou), môže byť rodová identita rovnako stvorená Bohom ako telo? Ak telo a duša sú dve odlišiteľné entity v holistickej jednote, ako to odporuje tvrdeniu, že mužská a ženská rodová identita môže mať miesto v *imago dei* rovnako ako pohlavná identita? (Téma 1).³⁷

Dobré dielo Božieho stvorenia stojí v *Stanovisku* v protiklade k hamartologickému zarámcovaniu ľudskej sexuality v tézach 18–22. Následok dedičného hriechu sa neprejavuje len v narušení vzťahu viery a dôvery k Bohu, ale aj v porušení rozumu, vôle a tela. Dá sa usudzovať, že zdôvodňovanie homosexuality („nerozvinutej sexuálnej príťažlivosti k opačnému pohlaviu“) a transrodovosti („neprijatia pohlavnej identity“) ako porušenosti ľudskej prirodzenosti na tele a duši, ako dôsledok dedičného hriechu (téma 20), je odvodené z článku o dedičnom hriechu vo Formule svornosti (čl. 1).³⁸ V duchu podobnej logiky

37 Analýza miesta predstavy o bohoobraznosti človeka (*imago dei*) odvodená od kontextu staroorientálnych výrokov o *imago dei*, najmä však z bezprostredného literárneho kontextu kňazskej správy o stvorení v Gn 1,26–28, Gn 5,1 a Gn 9,6. Predovšetkým nemožno výrok o bohoobraznosti človeka oddeliť od jeho širšieho súvisu v Kňazskom spise. Nejde o inherentnú kvalitu alebo o úlohu a funkciu človeka v časopriestore stvoreného sveta a pred Bohom. Bohoobraznosťou človeka je vyjadrená funkcia človeka v stvorení, ktoré je usporiadané ako „organický systém živých vzťahov a na život nastavených vzťahov“, kde „prostredníctvom človeka panuje Boží obraz v rámci živého sveta“. Dávid Benka, Človek ako Boží obraz z pohľadu knihy Genezis: Biblicko-teologické poznámky k predstave *imago dei*, in: Adriána Belanji Biela – Marek Neština (eds.), *Imago dei ako filozofický a teologický pojem*, Bratislava: UK v Bratislave, 140, por. aj 144. Boží obraz konštituuje, že človek je predovšetkým „adresátom Božích slov“. Benka, Človek ako Boží obraz, 140, por. aj 1. Benka presvedčivo dokazuje, že na nevoľu niektorých dogmatických pokusov sa treba „zmieriť so skutočnosťou, že v pôvodnom kontexte sa kňazskí autori vôbec nesnažili o charakterizovanie človeka na spôsob metafyzickej definície podstaty a takéto uvažovanie im bolo *a priori* cudzie, rovnako ako starozmluvní autori nikdy neponúkli explicitnú definíciu Boha...“ Benka, Človek ako Boží obraz, 140, por. aj 153.

38 Oto Vízner, *Symbolické knihy evanjelickej cirkvi augsburského vyznania*, Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1992, 282,33. Takáto interpretácia ide však mimo intencie čl. 1 v FC ako aj v celých Symbolických knihách, nakoľko reformátorom išlo na jednej o vymedzenie sa voči pelagianizmu, manicheizmu, Fláciovi a zachovanie porušenosti, ktorá je odkázaná na spásu z milosti a viery v Ježiša Krista. Por. Notger Slenczka, *Theologie der reformato-*

by *Stanovisko* za príklad porušenia dedičným hriechom mohlo považovať aj všetky nedostatky, nenaplnenia „normy“ a každú inakosť – napr. intersexualitu, ako aj všetky vrodené telesné a duševné postihnutia vrátane pohlavnej neplodnosti (por. tézy 11 a 12). Bez ohľadu na to, ako by „teocentrickí“ vykladači Biblie chceli vysvetliť evolúciu *homo sapiens sapiens* v spojení s „pádom do hriechu“ v knihe Genezis, prepojenie medzi postihnutím a hriechom, či inou vrodenou „abnormalitou“ má neetické konzekvencie. Posilňuje nielen patologizáciu všetkého, čo „je inaké“ a nie je v norme,³⁹ ale umožňuje aj stigmatizáciu, keďže dovoľuje tvrdenie, že transrodoví ľudia sú viac poznačení dedičným hriechom ako cisrodoví a inak „normálni“ ľudia, nakoľko „neprijímajú pohlavnú identitu“ (tézy 20, 21, 32 a analogicky homosexuálne osoby „nemajú rozvinutú sexuálnu príťažlivosť k opačnému pohlaviu“). Väčšinová skupina, ktorá spĺňa normu, sa považuje za oprávnenú využiť svoju moc na vylúčenie menšiny.⁴⁰ Poukazom na „nenaplnenie normy“ sa ospravedľňuje odmietnutie uznania rovnosti tým, ktorí nie sú dosť „normálni“ (por. spomínaná 30. téza o vylúčení z duchovného úradu). Dejiny poskytujú mnoho príkladov zneužitia moci voči celým skupinám, ktoré nemali napr. správnu farbu pleti, nepatrili k správnej rase, triede, kaste, pohlaviu a pod.

Stanovisko za pastoraálny postoj cisrodových evanjelikov považuje prejav súcitu s transrodovými evanjelikmi (téza 31). Ide len o všeobecné tvrdenie. Konkrétnejšou pastoraálnou radou by bolo napr. poukázať na to, ako aj transrodoví evanjelici môžu vyznávať prvý článok Viery všeobecnej kresťanskej v duchu Lutherovho výkladu v *Malom katechizme*: „Verím, že ma Pán Boh, ako aj všetky ostatné stvorenia, ráčil stvoriť a dal mi telo i dušu, oči, uši i všetky údy, rozum i všetky zmysly a ich doteraz zachováva; [...] To všetko činí z púhej otcovskej a božskej dobroty a milosrdenstva, bez akýchkoľvek mojich zásluh

rischen Bekenntnisschriften. Einheit und Anspruch, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2020, 295–297. Viď aj Lubomír Batka, *Peccatum radicale, Teologická reflexe* 9 (2005/1), 32–46.

39 Diskriminácia „mä vždy, i keď sa jedná, len o slová“, ktoré predstavujú jej médium, charakter konania: s určitými osobami alebo skupinami sa zaobchádza podceňujúcim spôsobom. To vyžaduje predpoklad, že sa zaujíma určitý postoj: v „zavrnutí druhého“ dochádza tým, že tí, ktorí sa takto prejavujú, vystupujú voči dotýčenému druhému s pocitom nadradenosti.“ Herta Nagl-Docekal, *Feministická filozofie. Výsledky, problémy, perspektívy*, Praha: Slon, 2007, 60.

40 Moc v oblasti sexualit sa presadzuje tak, že „určité skupiny si nárokovujú interpretačný monopol a svoju predstavu pohlavného poriadku sa snažia presadzovať tým, že ostatné orientácie denuncujú ako „odchýlky“ a postihujú ich sankciami.“ Nagl-Docekal, *Feministická filozofie*, 47.

a hodností. Za to všetko povinný (povinná) som Jemu ďakovať, Jeho chváliť, Jemu slúžiť a Jemu byť poslušný (poslušná)...⁴¹ Z pohľadu transrodových ľudí nie je výrok, že boli stvorení ako „muž“. alebo „žena“ neprijateľný. Ich otázkou v tomto kontexte nie je, prečo zatiaľ neexistuje terapia, ktorá zmení rodovú identitu v súlade s telom, ale prečo im Stvoriteľ nedal telo v súlade s ich rodovou identitou. Odpoveď, že je to kvôli porušenosti dedičným hriechom, nie je pastorálna, ale dogmatická.

Stanovisko spomína len raz „evanjelium“ (aj to v zmysle ľahkovážneho zneužitia evanjelia ako „lacné evanjelium“, téza 27). Soteriologický rozmer viery v Ježiša Krista ako základu spravodlivosti pred Bohom v texte absentuje. V téze 22 je spása predstavená ako dielo milosti a „liek na porušenie človeka hriechom“. *Stanovisko* pravdepodobne predpokladá, že vierou v Ježiša Krista transrodové osoby prijmú svoju „pohlavnú identitu“ a nevyužijú „lekársku liečbu“, ktorá nie je v súlade s nazeraním na ľudskú osobu v predmetnom *Stanovisku* (téza 33). Povedané inak, Vieroučný výbor si nedal prácu rozvinúť evanjelické učenie o ospravedlnení do ekleziologických a sociálnych implikácií tohoto učenia. Deklarovaná „sociálna spravodlivosť“ (úvod k tézám, s. 5), či inkluzivita (nadpis k tézám 23–29) sú pojmy bez kontextu a pre postoj k marginalizovaným skupinám nehrajú úlohu. Otázka, ktoré kresťanské či evanjelické etické princípy sa odporúčajú na ochranu dôstojnosti transrodových ľudí a ich vzťahov, zostáva nezodpovedaná (téza 31).

S odvolaním sa na Ježišov dôraz na pomoc marginalizovaným skupinám alebo Zlaté etické pravidlo by totiž bolo možné argumentovať, že „sociálna spravodlivosť“ (s. 5) by mohla znamenať kresťanskú kritiku politicky motivovanej absencie právnej úpravy tranzície v SR, zneužívanie situácie transrodových na mocenské ťahy politických strán, ako aj aktívne zasadzovanie sa o prijatie Štandardov pre starostlivosť o transrodové osoby, presadzovanie fungujúceho systému poskytovania komplexnej psychologickej, sociálnej a medicínskej podpory transrodovým ľuďom v SR. Pre presadzovanie sociálnej spravodlivosti by bolo užitočné definovať pojem „ideológia“ a neoznačovať ním, povedzme, legitímne liberálne postoje.

Existuje rad ďalších etických otázok súvisiacich s predmetom lekárskej starostlivosti o transrodových ľudí. *Stanovisko* hovorí o „zмене pohlavia“ (nerozlišuje medzi právnou a medicínskou tranzíciou), ktorá „prináša zlé následky“ (téza 21), a k pastorálnej starostlivosti počíta aj „uvažovanie o etic-

41 Vízner, *Symbolické knihy*, 189.

kých dôsledkoch lekárskeho postupu“ (téza 33). Ktoré prvky evanjelickej etiky sú užitočné pri zodpovedaní otázok, či, v ktorom veku a ako sa má tranzícia uskutočniť? Z tézy 32 by čitateľ mohol nadobudnúť dojem, že ECAV podporuje konverzné terapie zamerané na „hľadanie úplnosti“ a prijatie „Bohom darovaného pohlavia“. Ak je transrodovosť „zmätkom“ v duši (téza 32) a „rodovou ideológiou“, potom sú chirurgické zákroky „mrzačením“ zdravého tela, čím sa ECAV dostáva opäťovne do zhody s rímskokatolíckou náukou. Ak *Stanovisko* požaduje, že „lekárska liečba by mala byť v súlade s kresťanským chápaním osoby“ (téza 33), tak vzniká otázka, či je Synoda ECAV pripravená stanoviť pravidlá lekárskej starostlivosti pre evanjelických psychiatrov, psychológov a sexuológov. Je pre cirkev lepšie vytvárať prostredie schopné podporovať *coming out* evanjelikov, alebo je lepším riešením, aby transrodoví kresťania svoju životnú situáciu (prísne) tajili, ak chcú zostať v radoch ECAV? Pokiaľ tranzícia nie je otázkou spásy, evanjelická cirkev by sa mohla minimálne pokúsiť aplikovať Pavlovo rozlišovanie medzi silnými a slabými vo viere na tento fenomén (R 14–15) a zvážiť napr. rôzne etiky pre kresťanov „silných“ a „slabých“ vo viere. Nehovoriac o tom, že by poznanie o fenoméne transrodovosti mohlo iniciovať záujem o duchovnú skúsenosť osôb s transidentitou,⁴² ich pohľad na evanjelium, či mohlo posunúť evanjelické uvažovanie o človeku a hriechu novým smerom.⁴³

Zhodnotenie

Sexuálna morálka nie je obsahom vierovyznavačských spisov ECAV a state týkajúce sa konania kresťana v *Symbolických knihách* sú rozvedením naplnenia, či porušenia prikázania lásky. Lepšou cestou ako miešať sexuálnu morálku s vierou by bolo ponechať otázku zamestnávania do úradov ECAV v rovine

42 Mary Lowe, From the Same Spirit: Receiving the Theological Gifts of Transgendered Christians, *Dialog: A Journal of Theology* 56 (2017/1), 28–37. Podľa Lowe transrodoví kresťania poukazujú na to, ako Boh pokračuje v tvorení nových vecí a ľudia sú spolutvorcami Boha, ako sa človek musí hlboko mať rád, popri láske k Bohu a svetu, že ľudia sú koherentnou jednotou tela a mysle, ako aj, že Duch Svätý je Duchom plurality, nových vecí, jednoty, nepredvídateľnosti a slobody.

43 Mary Lowe, Sin from a Queer, Lutheran Perspective, in: Mary Streufert, *Transformative Lutheran Theologies*, Minneapolis: Fortress Press, 2010, 71–85. Lowe prezentuje anti-esencialistický postoj, zachováva Lutherove tézy o *simul iustus et peccator* a rozlišovanie *coram deo/coram hominibus*, spája ich s diskurzívnou analýzou a relacionalitou subjektu a poukazuje na hriešne sociálne štruktúry.

cirkevného zákona. Podľa *Zákona o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov* (antidiskriminačný zákon) č. 365/2004 Z. z. § 8, ods. 2 je pre registrované cirkvi, náboženské spoločnosti a iné právnické osoby, ktorých činnosť je založená na náboženstve alebo viere, prípustné rozdielne zaobchádzanie z dôvodu „náboženského vyznania alebo viery, ak ide o zamestnanie v týchto organizáciách alebo vykonávanie činností pre tieto organizácie a podľa povahy týchto činností alebo v kontexte, v ktorom sa vykonávajú, tvorí náboženstvo alebo viera osoby základnú oprávnenú a odôvodnenú požiadavku povolenia.“⁴⁴ Je však možné, že prijatím *Stanoviska* je ECAV na Slovensku vytvára právny základ na rozdielne zaobchádzanie s transrodovými osobami.

Argumenty proti transrodovým ľuďom v *Stanovisku* vychádzajú z odmietania koncepcie rodu. Základ celej antropológie je založený na pohlaví. Genitálne pohlavie sa dá pozorovať z hľadiska anatómie a morfológie tela alebo z hľadiska ich funkcií pri rozmnožovaní. *Common sense* a prirodzenosť je fakt, a možno ich vnímať ako „pravdivé“ pohľady. Avšak vďaka klinickej praxi s transrodovými osobami si uvedomujeme, že pohlavie má aj iné kontexty: chromozomálny, sociálny, právny, psychologický. Obzvlášť psychologické prežívanie pohlavnosti a s ňou spojenej sexuality je veľmi individuálne. Pokusy teológov zjednotiť sexualitu ľudí pod ideály „čistoty“, „abstinenencie“, „celibátu“ nereflektujú túto individualitu, nie sú absolútne, ale vyjadrením partikulárnych postojov. Napätie vyplývajúce z pokusov zabsolútniť takéto partikulárne postoje pomocou ontológie, metafyzických konštruktov „dobra“, prirodzeného zákona, stvoriteľského poriadku apod. je očividné: pohlavnosť a sexualita má *de facto* slúžiť na „prokreáciu“ (komplementarita) podobne ako pri zvieratách. Na rozdiel od zvierat však človek prežíva sexualitu aj s ohľadom na príjemnosť, potešenie a uvoľnenie napätia (aj ako „rekreáciu“). Postulované rámce jedinej legitímnej sexuality (heterosexuálneho penetračného styku v manželstve) slúžia ako nástroje kontroly svedomia členov cirkví a prenikania do súkromnej sféry členov cirkví. Vytváraním katalógov „nemorálneho“ správania sa „moc rozvázovať a zaväzovať hriechy“ transformuje na moc stigmatizovať a patologizovať sexualitu v jej rôznych podobách. Ideály cirkevnej sexuálnej morálky presadzujú „tradičné“ roly, za čím sa skrývajú patriarchálne spoločenské a rodinné štruktúry. Keďže je sloboda slobodou

⁴⁴ Slov-Lex. Právny a informačný portal [online], [cit. 20. 2. 2025], dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/365/20160102>.

vtedy, ak sa môže odkloniť od normy, treba si položiť otázku, či nábožensky motivované vyhlásenia proti transrodovým ľuďom nie sú dobrým príkladom ambivalentného postoja cirkvi – či ich predstaviteľov – k slobode jednotlivca a slobode ako takej.⁴⁵

Postoj reprezentovaný v *Stanovisku* vychádza z modelu: normálne – nie normálne. Diverzita je znakom negácie normálneho. Naturalistický omyl sa objavuje vo všetkých inštanciách, keď normálne je identifikované ako „dobré“, a teda „morálne“. Nie-normálne je identifikované ako „zlé“, a teda „nemorálne“. Z etického hľadiska je však namieste zdržanlivosť; skúsenosť ukazuje, že pre cisrodového človeka je ťažko pochopiteľné, v čom spočíva „rozpojenie“ pohlavia a rodu, a čo vlastne transrodová osoba prežíva. Cisrodové osoby racionalizujú toto prežívanie ako „prelud“, „pocit“, „zmätok“, „neistotu“, „ideológiu“, ktoré nie sú ukotvené na ničom hmatateľnom. Transidentita je neprijatím (biologickej) reality, ktorú všetci ostatní vidia a nepochybujú o nej. Avšak pohlavná identita je síce fyzicky objektívna, ale človek si sebauvedomuje, že je viac ako telo.

Stanovisko nerešpektuje integritu transrodových ľudí, patologizuje a stigmatizuje ich stav. Pritom, vyjadrené slovami Harryho Benjamina: „ťažko sa nájde osoba tak konštantne nešťastná, ako je transsexuál (pred zmenou pohlavia).“⁴⁶ Tento stav vyplýva z toho, že svoju ženskú či mužskú identitu nie je možné zmeniť psychoterapiou. Ak by sa tak stalo, transrodová osoba by prestala byť sama sebou. Prispôsobovanie tela k rodu sa deje s plným vedomím, že aj táto cesta má svoje limity, keďže je jasné, že nikdy nebude možné dosiahnuť plnú „mužskosť“ či „ženskosť“ pohlavia. Predsudky a absencia snahy o pochopenie zo strany cisrodových ľudí (neraz transformované do náboženskej bigotnosti založenej na pocite seba-spravodlivosti) odriekajú transrodovej osobe právo nachádzať šťastie v čo najväčšej miere podľa princípu slobody a sebaurčenia.⁴⁷

Stanovisko Vieroučného výboru ECAV možno považovať za evanjelické azda v jeho odkaze na stvoriteľské stavy a v snahe, v súlade s Formulou svor-

45 Lubomír Batka, Ambivalencie slobody a poslušnosti v kresťanskom náboženstve, *Historia et theoria iuris* 16 (2024/3), 13–14.

46 Benjamin, *The Transsexual Phenomenon*, 30.

47 Šedivá, Poruchy sexuálnej identity, 289: „Okrem vlastnej tranzície sa transrodoví ľudia musia vysporiadať s tým, že v našej spoločnosti sú naďalej odmietaní a diskriminovaní ešte vo väčšej miere ako príslušníci iných sexuálnych menšín. Je potrebné, aby si na tieto stigmatizácie vyvinuli stratégie, ktoré im umožnia zvládať stres súvisiaci s príslušnosťou k minorite.“

nosti čl. 1 zdôvodňovať porušenosť ľudskej prirodzenosti na tele a duši, ktorá má za následok „sexuálnu dezorientáciu“, ako aj všetky psychické a fyzické „postihnutia“ (vrátane transrodovosti) z doktríny o dedičnom hriechu. ECAV v *Stanovisku* urobila záväzným len jeden spôsob čítania biblického textu: verbálna inšpirácia a historický význam slov v kontexte staroveku a antiky. Biblické „všetko skúmajte, dobrého sa držte“ – by v duchu „teocentrických vykladačov Biblie“ bolo dobré zmeniť na „nič neskúmajte, držte sa textu Biblie“.

Postoj ECAV k transrodovým ľuďom formujú dva biblické verše: Gn 1,27 a Mk 10,6 („ako muža a ženu ho stvoril“). Dogmatický článok o stvorení a dedičnom hriechu postačujú na zdôvodnenie „záväzného stanoviska ECAV k vieroučným a pastoračným otázkam ľudskej sexuality“. Vo viacerých inštanciách je postoj stanoviska blízky sexuálnej morálke rímskokatolíckej cirkvi. Právom sa však možno pýtať, či v tomto *Stanovisku* Evanjelická cirkev augsburského vierovyznania našla svoju evanjelickú identitu, a či je jej postoj k transrodovým ľuďom skutočne biblický. Skôr sa ukazuje, že prijaté stanovisko proti homosexuálnemu správaniu a proti ordinácii transrodových ľudí je apológiou fundamentalistickej hermeneutiky a rímskokatolíckej sexuálnej morálky.

Bude zaujímavé sledovať, ako bude ECAV na Slovensku postihovať a disciplinovať nielen liberálne zmýšľajúcich členov a duchovných, ale aj všetkých ostatných členov, ktorí budú ich sexualitu žiť aj inak ako v heterosexuálnom manželstve.

prof. Lubomír Batka, Dr. theol.

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Šafárikovo nám. 6, 810 00 Bratislava

Slovenská republika

lubomir.batka@flaw.uniba.sk